

برنام‌حدا

کلیدهای تربیت کودکان و نوجوانان

کلیدهای پرورش

هوش اخلاقی

در کودکان و نوجوانان

هفت نیکخویی اساسی که به کودکان انجام کار درست را می‌آموزد

دکتر میشل بُربا

مترجم: فرناز فرود

پیشگفتار: دکتر عبدالعظیم کریمی

فهرست مطالب

۵	سخن ناشر
۷	پیشگفتار: دکتر عبدالعظیم کریمی
۱۳	مقدمه
۲۶	فصل ۱ اولین نیکخویی اساسی: همدلی
۶۳	فصل ۲ دومین نیکخویی اساسی: وجدان
۹۷	فصل ۳ سومین نیکخویی اساسی: خویشتن‌داری
۱۳۴	فصل ۴ چهارمین نیکخویی اساسی: احترام
۱۷۱	فصل ۵ پنجمین نیکخویی اساسی: مهربانی
۲۰۶	فصل ۶ ششمین نیکخویی اساسی: بردباری
۲۴۰	فصل ۷ هفتمین نیکخویی اساسی: انصاف
۲۷۸	نمایه

پیشگفتار

از امیر مؤمنان علی (ع) نقل است که فرمود: «الْجَلْمُ تَمَامُ الْعَقْلِ^۱». تمامیت «خردورزی» در «بردباری» است. در این کلام موجز چنانچه خرد را نماد «هوش» و فرهیختگی، و بردباری را نشانه‌ای از «اخلاق» و فرزانه‌گی در نظر بگیریم مفهوم «هوش اخلاقی»^۲ در وسیع‌ترین و عمیق‌ترین مفهوم خود نمایان می‌گردد. در واقع، غایت عقلانیت و هوشمندی، دست یافتن به فضیلت بردباری و نیک‌خویی است. و عصاره همه خوبیها و ارزشهای والا در «خویشتن‌بانی» و «خویشتن‌داری» نهفته است.

اگر «هوش» را ظرفیت سازگاری با موقعیت جدید قلمداد کنیم، آنگاه «اخلاق»، ظرفیت سازماندهی ارزشی به این موقعیت را پوشش خواهد داد. از این رو «هوش اخلاقی» می‌تواند گستره و ژرفای توانمندیهای فکری و عاطفی را در همه مراحل و ابعاد زندگی نمایان ساخته و نیکی و «نیک‌خلقی» را پدید آورد.

اما تا چه اندازه موضوع «رشد اخلاقی» در کنار «رشد هوشی» مورد توجه اولیاء و مربیان قرار می‌گیرد؟ تا چه اندازه رابطه بین «فرآیندهای ذهنی» با «فرآیندهای عاطفی» در زندگی کودکان مطالعه و ارزیابی می‌شود؟

۱. غررالحکم و دررالکلم؛ ۱: ۲۶۴

آیا به همان اندازه که والدین نگران «هوش منطقی»^۱ کودکان خود هستند به همان اندازه نسبت به «هوش اخلاقی» آنها حساسیت دارند؟

آیا به همان میزان که از فرزندان خود انتظار دارند تا در «کارنامه آموزشی» خود نمرات بالا ردیف کنند به همان میزان از آنها انتظار دارند که در رفتارها و ارزشهای اخلاقی نیز نمره بالا به دست آورند؟

آیا به همان اندازه که والدین به «خوش‌گلی» و «خوش‌لباسی» فرزندان خود حساس هستند به «خوش‌دلی» و «خوش‌خلقی» آنها نیز توجه دارند؟

آیا به همان اندازه که والدین به قدرت ذهن‌ورزی مغز فرزندان شان توجه می‌کنند به همان اندازه به مهرورزی قلب و زیبایی عواطف و احساسات آنها نیز توجه می‌کنند؟

آیا به همان اندازه که اولیاء و مربیان در صدد افزایش معدل درسی دانش‌آموزان هستند به افزایش معدل اخلاقی آنها نیز توجه دارند؟

آیا به همان اندازه که والدین برای موفقیت فرزندان شان در رقابتهای آزمون ورود دانشگاه‌ها حساس هستند به موفقیت آنها در آزمون زندگی فردی و اجتماعی نیز توجه می‌کنند؟

به نظر می‌رسد پاسخ به این پرسش‌ها در اغلب موارد منفی باشد. زیرا نگاه تک‌ساحتی به تربیت کودکان و نوجوانان موجب شده است سایر ابعاد وجودی آنها نادیده گرفته شود.

در حقیقت؛ بسیاری از فرزندان ما بزرگ می‌شوند اما اندکی از آنها بلوغ و پختگی را تجربه می‌کنند؛ بسیاری از فرزندان ما در مدرسه رسمی «دانش‌آموخته» می‌شوند اما اندکی از آنها در مدرسه زندگی «فرهیخته» می‌شوند؛

1. Logical Intelligence

بسیاری از فرزندان ما «آموزش» می‌بینند اما اندکی از آنها «پرورش» می‌یابند؛

بسیاری از فرزندان ما درسها و نصایح اخلاقی را فرا می‌گیرند اما اندکی از آنها به منش اخلاقی و کردار معنوی دست می‌یابند؛

بسیاری از فرزندان ما «مراحل رشد ذهنی» را به سرعت طی می‌کنند اما اندکی از آنها موفق به طی کردن «مراحل رشد اخلاقی» می‌شوند؛

بسیاری از فرزندان ما مهارتهای حل مسئله را در «مدرسه» یاد می‌گیرند، اما اندکی از آنها توان حل مشکلات خود را در «زندگی» دارند؛

بسیاری از فرزندان ما در کسب «دانش» به سطوح بالای تحصیلی می‌رسند اما اندکی از آنها به درجات بالای «منش» و «بینش» دست می‌یابند؛

پس برای آنکه بین این ابعاد رابطه معنی‌دار برقرار شود باید «تحول اخلاقی» به موازات «تحول شناختی» در کودکان پرورش یابد و «پایگاه عاطفی قلب» به میزان «پایگاه شناختی مغز» کودک مورد توجه قرار گیرد و این مهم بدون پرورش رفتار و ارزشهای اخلاقی یا به عبارت بهتر «هوش اخلاقی» امکان‌پذیر نخواهد بود.

اما هوش اخلاقی چیست؟ چگونه شکل می‌گیرد؟ کارکرد آن چیست؟ آیا روشهایی برای پرورش آن وجود دارد؟ عوامل مؤثر در هوش اخلاقی کدامند؟ آیا هوش اخلاقی یک مقوله فطری است یا اکتسابی؟ نقش وراثت و محیط در شکل‌دهی هوش اخلاقی چگونه است؟ آیا هوش اخلاقی نیز مانند سایر مفاهیم ذهنی و عاطفی واجد مراحل و دوره‌های خاصی است؟

عوامل سرعت‌دهنده به رشد هوش اخلاقی کدامند؟ آیا قواعد و روشهایی وجود دارد که بتوان از طریق آن کودکان را با ضریب بالای هوش اخلاقی پرورش داد؟